

Samenvatting

Ongeoorloofd schoolverzuim heeft de laatste jaren steeds meer maatschappelijke aandacht gekregen. Een effectieve aanpak van schoolverzuim is dan ook om verschillende redenen van belang. Veelvuldig schoolverzuim gaat vaak vooraf aan voortijdige schooluitval waardoor jongeren zonder startkwalificatie de school verlaten en zich op de arbeidsmarkt moeilijk kunnen handhaven. Spijbelen (en schoolverlaten) gaan ook vaak samen met persoonlijke problemen en ongunstige gezinsomstandigheden bij de jongeren zelf. Bovendien is ongeoorloofd schoolverzuim ook een strafbaar feit is.

Het ministerie van Justitie (WODC) heeft Adviesbureau Van Montfoort opdracht gegeven om na te gaan in hoeverre justitiële interventies, gericht op schoolverzuim, doeltreffend zijn. Het onderzoek werd uitgevoerd in de periode najaar 2005 – begin 2007 en heeft betrekking op: de Halt afdoening bij schoolverzuim, de leerstraffen ROOS¹, Basta en Ouders Present, en in beperkte mate de afdoening Jeugdreclassering, maatregel Hulp en Steun, opgelegd bij schoolverzuim. Ouders Present onderscheidt zich van de andere afdoeningen omdat dit programma niet opgelegd wordt aan de jongere maar aan de ouders van de spijbelende jongere.

Als een jongere met een geldige reden (zoals ziekte) wegblijft van school spreken we van geoorloofd verzuim. Wanneer een leerling zonder geldige reden wegblijft, spreken we van ongeoorloofd verzuim, relatief verzuim, of spijbelen. Van absoluut verzuim is sprake als een jongere niet is ingeschreven op een school.

Volgens de *Leerplichtwet 1969* is een school verplicht om ongeoorloofd schoolverzuim te melden bij de afdeling Leerplicht van een gemeente als een jongere tenminste drie opeenvolgende dagen verzuimt naar school te gaan, of als gedurende minimaal vier opeenvolgende weken meer dan een achtste van het aantal les- of praktijkuren wordt verzuimd.

Slechts een klein deel van het totaal aantal meldingen van ongeoorloofd schoolverzuim wordt justitieel afgehandeld. In 2005 kwamen er circa 40.000 meldingen van ongeoorloofd schoolverzuim binnen bij de afdeling Leerplicht. In datzelfde jaar werden circa 850 jongeren wegens schoolverzuim doorverwezen naar Halt. Circa 200 jongeren kregen de leerstraf ROOS opgelegd, ruim 100 jongeren de leerstraf Basta en circa 20 ouders (van spijbelende jongeren) de leerstraf Ouders Present. Het onderzoek betreft dus een type afdoening bij schoolverzuim, die relatief weinig voorkomt. De aantallen nemen de laatste jaren echter wel toe.

¹ Reactie Op Ongeoorloofd Schoolverzuim. Er zijn twee organisaties die een Leerstraf met de naam ROOS hebben ontwikkeld en uitvoeren, het Leger des Heils en B.I.G. (Bureau voor Individuele en Groepsgerichte hulp en dienstverlening). Alleen het programma ROOS van B.I.G. is in het onderzoek betrokken.

Op landelijk niveau² is een structuurschets ontwikkeld voor een effectieve aanpak van schoolverzuim³. De ouders, de leerling, de school, de afdeling Leerplicht, de zorgstructuur rond of binnen de school en het justitieel casusoverleg jeugd (JCO) zijn de belangrijkste partijen binnen de vereiste integrale aanpak.

De onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen dienden beantwoord te worden.

- Voldoen de justitiële programma's aan de 'What Works' criteria, met name wat betreft de theoretische onderbouwing?
- In hoeverre zijn justitiële interventies die gericht zijn op het terugdringen van schoolverzuim in het onderwijs doeltreffend zodat landelijke uitbreiding op gefundeerde wijze kan plaatsvinden?
- Wat is het bestaansrecht van justitiële programma's bij schoolverzuim en wat voegen ze toe aan de bestaande niet-justitiële programma's?
- Wat is bekend over de effectiviteit van niet-justitiële aanpakken bij schoolverzuim?
- Zijn er voorbeelden van buitenlandse aanpakken waarvan de effectiviteit wetenschappelijk is vastgesteld?

De verschillende vragen worden achtereenvolgend beantwoord.

Voldoen de onderzochte programma's aan de 'What Works' criteria?

Een erkenningscommissie ingesteld door het ministerie van Justitie, toetst alle justitiële gedragsinterventies aan de zogenaamde 'What Works' criteria (zie bijlage 2). Dit zijn criteria waarvan op basis van meta-analyse van effectstudies gericht op het voorkomen van recidive, is vastgesteld dat ze bijdragen aan de effectiviteit van interventies. Interventies die positief zijn beoordeeld door de erkenningcommissie kunnen als veelbelovend worden beschouwd. Instellingen moesten vóór 1 mei 2006 hun programma's zelf beschrijven volgens de 'What Works' criteria en indienen bij de landelijke erkenningscommissie. Beantwoording van onderzoeksvraag naar de 'What Works' criteria is daarom gekoppeld aan de initiatieven die de instellingen zelf in dit kader dienden te ondernemen.

Gezien de moeite die instellingen blijken te hebben om hun programma's te beschrijven en erkend te krijgen heeft de erkenningscommissie de gestelde termijn van 1 mei 2006 laten vallen. Dat betekende voor de door ons onderzochte interventies dat van geen van deze interventies bekend is of ze als veelbelovend bestempeld kunnen worden. Alleen ROOS is ingediend bij de erkenningscommissie en als matig beoordeeld. Vervolgens is de programmabeschrijving van ROOS bijgesteld en opnieuw ingediend. Een tweede beoordeling is nog niet bekend.

² Te weten: De Directie Justitieel Jeugdbeleid (DJJ) van het ministerie van Justitie, het ministerie van OCW en het Parket-Generaal.

³ Integrale Aanpak Schoolverzuim; Eindrapportage werkconferentiecyclus; Rotterdam, Het Portaal, 2007 (pagina 12).

Alle programma's zijn wel basaal beschreven (trede 1)⁴ maar kunnen niet bestempeld worden als veelbelovend (trede 2). Er is dus niet vastgesteld dat de programma's een theoretische onderbouwing (veranderingsmodel) hebben waarmee aannemelijk wordt gemaakt dat de gekozen aanpak werkt bij de beoogde doelgroep.

Voor ons onderzoek betekent dit dat we de doeltreffendheid van programma's hebben gemeten waarvan niet is vastgesteld dat ze veelbelovend zijn. Dergelijke programma's worden vaak te veel bepaald door de persoonlijke invulling van een trainer of organisatie en te weinig door een vastliggende en gedeelde manier van werken gebaseerd op een theoretisch model. Bovendien is ons tijdens de uitvoering van het onderzoek gebleken dat ook de basale beschrijving van de programma's (trede 1) te wensen overlaat. De doelgroep van het programma is vaak niet helder omschreven en het programma dat op de onderzochte locatie wordt uitgevoerd, is niet vastgelegd of komt slechts gedeeltelijk overeen met de algemene beschrijving van het betreffende programma. De betekenis en reikwijdte van ons onderzoek naar de doeltreffendheid van de onderzochte interventies is dan ook beperkt. De resultaten van het onderzoek naar de doeltreffendheid zijn alleen van toepassing op 'de aanpak in de betreffende regio/gemeente'. Dat neemt niet weg dat de resultaten van het empirisch onderzoek wel richting geven aan zowel de uitvoerende organisaties als ook de beleidsmakers over hoe verder te gaan met de interventies.

Zijn de onderzochte justitiële interventies doeltreffend?

De hoofdvraag van het onderzoek is beantwoord door na te gaan in hoeverre de programma's erin slagen hun doelstelling, voorkomen van verder ongeoorloofd schoolverzuim, te behalen. Jongeren moeten weer voldoen aan de leerplicht: gaan weer naar school of volgen een vervangend programma dat aan de eisen van Leerplicht voldoet. Of de programma's daarin slagen is nagegaan door op vijf verschillende momenten te meten of de programmadeelnemers al dan niet ongeoorloofd afwezig zijn op de school/onderwijsinstelling of de instelling/het project met een leerplichtvervangende status. De aan/afwezigheid op school wordt steeds gemeten over een periode van een week.

- Meetmoment 1 betreft de week zes maanden voor de start van de interventie
- Meetmoment 2 betreft de week twee maanden voor de start van de interventie.
- Meetmoment 3 betreft de week voorafgaand aan de start van de interventie.
- Meetmoment 4 is betreft de week twee maanden na afloop van de interventie.
- Meetmoment 5 is betreft de week zes maanden na afloop van de interventie.

Aanvullend op het kwantitatieve empirische onderzoek zijn kwalitatieve interviews gehouden met de trainer/ cursusleider van elk onderzocht programma en met jongeren die het programma volgen of hebben gevolgd.

⁴ De treden verwijzen naar de zogenaamde effectiviteitsladder van Veerman. Deze ladder geeft een bepaalde volgorde in treden/ voorwaarden aan. Hoe hoger de trede des te meer bewezen is dat een programma effectief is.

Het onderzoek is uitgevoerd in de volgende regio's/ gemeenten.

- De Halt afdoening is onderzocht bij Halt West Brabant.
- De leerstraf ROOS is onderzocht bij ROOS Den Bosch en ROOS Haarlem.
- De leerstraf Basta is onderzocht in Rotterdam. Basta wordt hier uitgevoerd door STEK⁵.
- Ouders Present is onderzocht in Amsterdam; uitvoerder in Amsterdam is het Leger des Heils.
- De Jeugdreclassering (opgelegd naar aanleiding van schoolverzuim) is onderzocht in Rotterdam⁶.

Om met voldoende power statistisch significante uitspraken te kunnen doen, wordt in het algemeen als vuistregel gehanteerd dat een groepsgrootte van minimaal 25 noodzakelijk is⁷. De eisen gesteld aan onze dataverzameling waren hoog: van elke jongere dienden we een complete set data te verkrijgen van 5 meetmomenten terwijl scholen niet altijd een goede verzuimregistratie bijhouden en de doelgroep van matige en hardnekkige verzuimers nogal eens van school wisselt en daardoor moeilijk is te volgen.

Voor Halt, ROOS en Ouders Present is het (nagenoeg) gelukt om voor een voldoende aantal jongeren een complete set van verzuimgegevens te achterhalen. Slechts enkele jongeren bleken ook na veel spuurwerk niet traceerbaar. Sommige scholen waren overgegaan op een ander registratiesysteem (waardoor gegevens niet waren bewaard) of bleken hun verzuimgegevens na afloop van elk schooljaar te wissen. Een complete set van verzuimgegevens werd achterhaald voor 23 Halt jongeren, 22 ROOS jongeren en 26 kinderen waarvan de ouders Ouders Present volgden. De gegevensverzameling voor Basta is voortijdig gestopt toen bleek dat we voor ongeveer de helft van deze jongeren geen complete set van verzuimgegevens konden achterhalen. De belemmeringen waar we tegenaan liepen lagen vooral bij de scholen die aangaven de gevraagde verzuimgegevens niet te kunnen of niet te willen leveren. Daarnaast hebben de Basta jongeren ook vaker dan de jongeren van de andere programma's complexe problemen waardoor ze niet meer te traceren waren, vrijgesteld waren van leerplicht of bijvoorbeeld in de gevangenis zaten. Ook dit belemmerde de gegevensverzameling bij de Basta jongeren.

Vooraf dienen enkele kanttekeningen geplaatst te worden bij de resultaten van de analyse.

- De kwaliteit van de verzamelde verzuimgegevens laat soms te wensen over. Gemiddeld genomen was circa 85% van de verzuimgegevens op een meetmoment afkomstig uit een geautomatiseerd registratiesysteem. De overige 15% kwam uit diverse bronnen zoals: het klassenboek, het dossier van een jongere, 'uit het hoofd' of 'op basis van een beredeneerde aanname'. Ook de als minder betrouwbaar ingeschatte gegevens zijn, mits onderbouwd, in de effectmeting meegenomen.

⁵ Een jeugdzorgorganisatie

⁶ Bij de Jeugdreclassering Rotterdam zijn alleen de kwalitatieve interviews met jeugdreclasserders en jongeren afgenomen. Het kwantitatieve onderzoeksdeel is hier niet uitgevoerd.

⁷ Baarda D.B. en M.P.M. de Goede; Basisboek Methode en Technieken, 1998 (pagina 130).

- Vooral voor Halt speelt een rol dat sommige scholen te laat komen wel als ongeoorloofd verzuim vastleggen in hun registratie en andere scholen niet. Het werkelijk ongeoorloofd verzuim van de Halt-jongeren ligt op alle meetmomenten vermoedelijk hoger dan de cijfers aangegeven.
- Scholen leggen niet altijd vast of zij het verzuim van een leerling als geoorloofd of ongeoorloofd beschouwen. Bovendien is gebleken dat onder het geoorloofd verzuim ook ongeoorloofd verzuim schuilgaat. Een deel van het ongeoorloofd verzuim is dus verborgen gebleven.
- Bij ROOS en bij Ouders Present zijn ook jongeren in de analyse betrokken die de interventie niet hebben afgemaakt. Bij Ouders Present gaat het om 7 kinderen van ouders die de interventie niet afmaakten (27%), bij ROOS om 3 jongeren (14%).
- Bij Ouders Present meten we een indirect effect omdat de jongeren niet direct beïnvloed worden om minder te spijbelen maar alleen indirect door versterking van de opvoedingsvaardigheden van de ouders. Bovendien kregen sommige jongeren waarvan de ouders Ouders Present kregen opgelegd, zelf ook een interventie opgelegd (veelal Jeugdreclassering).
- De effectmeting van ROOS heeft betrekking op Den Bosch en Haarlem. Deze regio's blijken te verschillen in het aantal uur dat ROOS wordt opgelegd. In Haarlem gaat het om 25 uur en in Den Bosch om 40 uur.

Er zijn gepaarde t-toetsen uitgevoerd voor de drie afzonderlijke interventies. Deze t-toetsen geven het verschil weer tussen het gemiddelde verzuim vóór de interventie en het verzuim na de interventie op respectievelijk meetmoment 4 en meetmoment 5. Geen van de interventies blijkt een significant effect te hebben op het verzuim. De grote spreiding in verzuimpercentages gekoppeld aan de kleine aantallen maken een t-toets minder betrouwbaar. De ontwikkelingen in de verzuimpercentages vóór en na de interventie zijn daarom ook beschrijvend weergegeven. De resultaten laten zien dat de programma's wel incidenteel maar niet systematisch helpen om het verzuim tegen te gaan. De beperkte verzuimgegevens van Basta wijzen in dezelfde richting. De beschrijvende analyse levert voor ROOS de beste resultaten op. Vaak gaat het bij deze jongeren om een afname van het verzuim op langere termijn (6 maanden na de interventie). Wellicht is dit positieve resultaat mede toe te schrijven aan de begeleiding van de Jeugdreclassering die na afloop van ROOS nog enige tijd doorloopt. De resultaten van de aanvullende interviews met de jongeren bevestigen het algemene beeld. Slechts enkele jongeren geven concreet aan dat de interventie een positief effect heeft gehad op het spijbelen. Eerder onderzoek en cijfers van bijvoorbeeld de afdeling Leerplicht geven een rooskleuriger beeld van de effecten van de interventies. Vaak wordt echter niet aangegeven hoe deze resultaten zijn verkregen of gaat het slechts om een momentopname direct na de afronding van de interventie

Uit de interviews (n=19) komt een beeld naar voren van de doelgroepen van ROOS, Basta en Jeugdreclassering⁸. Het gaat vaak om jongeren met meerdere problemen op verschillende gebieden zoals (licht) psychiatrische problemen, gezinsproblemen en gedragsproblemen. Bij de geïnterviewde jongeren ontbreken benodigde sociale vaardigheden, steun uit de omgeving om de problemen aan te pakken en toezicht van de scholen op de aanwezigheid. Vaak hebben jongeren het om verschillende redenen ook niet naar hun zin op school. De indruk is dat de problemen licht beginnen en steeds groter worden. Uiteindelijk raakt een jongere als het ware 'verstrikt' in de problemen en kan hij of zij er niet meer op eigen kracht uitkomen. Het spijbelen heeft dan al dusdanige vormen aangenomen dat het niet meer eenvoudig is op te lossen. Ouders weten vaak niet dat hun kinderen spijbelen en worden hier te laat over geïnformeerd. De school staat in de ogen van de jongeren vaak onverschillig ten opzichte van het feit dat een jongere spijbelt. Werkzame onderdelen van alle interventies zijn: de individuele aandacht voor de jongere, het actief meedenken over problemen, de vertrouwensrelatie tussen trainer en jongere bij de individuele interventies (ROOS en Jeugdreclassering) en de positieve, veilige omgeving bij de groepsinterventie (Basta), kortom de (soms forse) steun in de rug die de jongeren krijgen. De interventies worden dan ook door de overgrote meerderheid van de deelnemers als positief ervaren. Een beperking is, zoals de jongeren zelf ook aangeven, dat de situatie op school niet verandert door het volgen van de interventie.

Tijdens het achterhalen van de verzuimgegevens hebben we ook inzicht gekregen in de bestaande aanpak van schoolverzuim. We noemen enkele knelpunten. Bij de doelgroepen van ROOS, Basta en Ouders Present gaat relatief verzuim vaak over in absoluut verzuim. Bijna de helft van alle in de effectmeting betrokken jongeren had op minstens één meetmoment 100% verzuim. De aanpak van beide problemen blijkt vaak niet op elkaar te zijn afgestemd. Leerplichtambtenaren meldden ons bij herhaling dat jongeren die thuis zitten en dus niet meer naar schoolgaan ook bij hen uit beeld verdwijnen. Het betreft dan met name niet meer leerplichtige jongeren. Het is voor Leerplicht ook niet duidelijk of het RMC⁹ bemoeienis heeft met deze jongeren. Verder blijken registratiegegevens van de school en Leerplicht vaak niet met elkaar overeen te komen met als gevolg dat een jongere enige tijd uit beeld lijkt te zijn bij de instanties. Sommige jongeren zijn al (veel) eerder uitgeschreven bij een school dan bij Leerplicht is geregistreerd. Andere jongeren zijn volgens Leerplicht op een bepaalde school ingeschreven maar blijken daar nooit te zijn geweest hetgeen niet gemeld is bij Leerplicht. Veel scholen weten niet te melden waar een jongere is ingeschreven als hij/zij bij hen is uitgeschreven terwijl zij wettelijk een jongere niet mogen uitschrijven als hij/zij niet is aangemeld bij een andere school. Het komt ook voor dat jongeren soms al een half jaar niet meer naar school te gaan terwijl de school hen niet officieel heeft uitgeschreven. Formeel is er dan nog geen sprake van

⁸ Er zijn geen interviews afgenomen met de Halt-jongeren.

⁹ Het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt Voortijdig Schoolverlaters (RMC) is een regionale samenwerking tussen overheden, scholen en instellingen werkzaam op het terrein van arbeidsvoorziening, onderwijs, justitie, jeugdhulpverlening en welzijn. Het doel van deze samenwerking is jongeren te behoeden voor het voortijdig stoppen met school en ze te stimuleren de juiste kwalificatie voor de arbeidsmarkt te behalen.

absoluut verzuim, in de praktijk is dat echter wel het geval. Deze en andere knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen vragen om maatregelen teneinde de aanpak van schoolverzuim effectiever te maken.

Wat is het bestaansrecht en de toegevoegde waarde van justitiële programma's bij schoolverzuim?
Het was de bedoeling om de vraag naar de meerwaarde van justitiële programma's (in vergelijking met niet justitiële programma's) te beantwoorden door ervaringsdeskundigen aan het woord te laten komen. We hebben deze opzet losgelaten omdat er geen niet justitiële programma's blijken te zijn specifiek voor spijbelaars.

Het onderzoek heeft indirect wel informatie opgeleverd over de ervaren meerwaarde van justitiële programma's. Genoemd zijn: de normstellende werking van een justitiële afdoening, de mogelijkheid om hulpverlening af te dwingen bij de rechter en het beter bereik van moeilijke doelgroepen door de verplichting van deelname aan de interventie. Daar staat tegenover dat leerplichtambtenaren in principe meer effect verwachten van vrijwillige voorlichting en ondersteuning. De interviews met de deelnemers aan de door ons onderzochte interventies laten zien dat zij inderdaad vaak met tegenzin aan de interventie beginnen en verwachten dat het zwaar of streng zal zijn. Al snel blijkt het verplichtend karakter echter geen belemmering meer te zijn om de interventie positief te waarderen. De cursusleiding van Ouders Present raadt daarom ook aan Ouders Present niet in vrijwillig kader te organiseren omdat dit geen meerwaarde biedt maar de doelgroep waarschijnlijk wel slechter wordt bereikt.

Wat is bekend over de effectiviteit van niet justitiële aanpakken bij schoolverzuim en wat zijn voorbeelden van buitenlandse justitiële programma's tegen schoolverzuim?

Om zoveel mogelijk effect te sorteren dienen interventies zich op oorzakelijke factoren te richten die het schoolverzuim veroorzaken. Uit de uitgevoerde literatuurstudie komt naar voren dat het om uiteenlopende factoren gaat. Deze hebben te maken met de jongere zelf, het gezin, de school en de maatschappij. Bij de jongere zelf dragen onvoldoende sociale en cognitieve vaardigheden, gezondheidsproblemen, leerstoornissen en emotionele stoornissen bij aan ongeoorloofd schoolverzuim. Op gezinsniveau worden structurele factoren zoals sociaal economische status, opvoedkundige vaardigheden van de ouders, sociale steun van de familie, verwaarlozing en kindermishandeling genoemd in verband met ongeoorloofd schoolverzuim. Als schoolkarakteristieken die van belang zijn worden genoemd: de band met de leerkracht (steunende leerkrachten stimuleren schoolbezoek) en de bredere schoolcontext (veilige scholen, met meer aandacht voor verzuimbeleid en met hoge verwachtingen van leerlingen hebben doorgaans een lager percentage schoolverzuim). Als factoren voor de maatschappij worden genoemd: de aanwezigheid van delinquente leeftijdsgenoten en problematische relaties met peers.

Op basis van Nederlandse literatuur zijn effectieve preventieve *maatregelen* tegen schoolverzuim geïnventariseerd. In de eerste plaats kunnen laagdrempelige preventieve maatregelen genomen worden zoals het lesrooster efficiënt inrichten en de jongere aanspreken op het spijbelgedrag. De Onderwijsraad onderstreept het belang van een goede band tussen school en leerling,

aantrekkelijkheid van onderwijs en goede begeleiding van de leerlingen. Tevens geeft ze een overzicht van concrete maatregelen die volgens onderzoek effectief zijn bij schoolverzuim. Deze maatregelen kunnen worden gezien als belangrijke ingrediënten voor effectieve interventies. Het gaat om de volgende maatregelen:

- Achtergronden van het schoolverzuim analyseren en de aanpak hierop afstemmen.
- Ouders vanaf het begin van de interventie betrekken bij het tegengaan van schoolverzuim
- Duidelijke sancties stellen en deze ook daadwerkelijk toepassen, waarbij gewerkt wordt met straffen en belonen.
- Hardnekkige spijbelaars voortdurend monitoren, bij voorkeur door dezelfde persoon (van school) in plaats van door wisselende personen.
- Vroegtijdig contact opnemen met de leerplichtambtenaar zodat zonedig gezamenlijk actie ondernomen kan worden.

Wanneer we kijken naar succesvolle *programma's* tegen spijbelen dan worden in de buitenlandse literatuur deels weer dezelfde succesvolle ingrediënten genoemd zoals: ouders vroegtijdig betrekken en verantwoordelijk houden voor het schoolverzuim, intensieve monitoring en het bieden van een continuüm van support en sancties die voor de jongere duidelijk verbonden zijn aan het spijbelgedrag. Aanvullende succesvolle kenmerken zijn: multidisciplinaire samenwerking tussen betrokken partijen, een meeromvattende flexibele maatwerkbenadering, concrete meetbare doelen voor uitvoering van het programma en prestaties van leerlingen, een goede registratie en voortdurende evaluatie en een goede mentor-leerling relatie. Met name de inzet van mentorprogramma's is de afgelopen decennia gegroeid in populariteit. Sommige programma's richten zich enkel op de relatie tussen mentor en jongere, bij andere programma's is de mentor-leerling relatie een van de componenten van een breder programma. Een aantal voorbeelden van effectieve niet justitiële programma's (waaronder mentorprogramma's) is nader beschreven. Big Brothers Big Sisters of America is een succesvol en langlopend mentor programma. In het Mentoring and Tutoring Help programma wordt mentorschap gekoppeld aan een andere interventie. Het Chronic Truancy Initiative en het Truancy Arbitration Program werken met name systeemgericht en hechten grote waarde aan de betrokkenheid van de familie van de jongere bij de interventie. Het TL-schema en het SSTG-schema zijn ontwikkeld om schoolverzuim tegen te gaan via met name monitoring en verbetering van het management.

De vraag naar effectieve buitenlandse justitiële programma's tegen schoolverzuim heeft drie voorbeelden opgeleverd die nader zijn beschreven. In de eerste plaats is het Truant Recovery Program besproken, dat zich richt op een stevige samenwerking tussen school en lokale politie, die jongeren er meteen op aanspreekt als zij op schooltijden buiten rondlopen en ze in geval van spijbelen terugbrengt naar school. Een voorbeeld van een effectieve systeemgerichte interventie in het gezin, als onderdeel van een bredere interventie is het Truancy Diversion Program. Tenslotte wordt een beschrijving gegeven van Project START, waarin men profiteert van een goed afgestemde samenwerking tussen de school, de gemeenschap en justitie. Gezien de onderling van elkaar verschillende subdoelgroepen van de interventies is moeilijk aan te geven welke interventie

het beste werkt. De keuze dient bij voorkeur afgestemd te worden op de subdoelgroep en diens specifieke spijbelomstandigheden. Wel wordt duidelijk dat bepaalde elementen in veel van de studies terugkomen, ook in de studies die positieve effecten sorteerden maar niet nader zijn beschreven. Het gaat voor een belangrijk deel om de reeds eerder genoemde succesvolle factoren zoals: een goed monitoring en snel ingrijpen via het adequaat en snel hanteren van registratiesystemen en maatregelen; intensieve en goed op elkaar afgestemde niet-vrijblijvende samenwerking tussen gezin, school, de gemeenschap en politie/justitie en begeleiding van de jongere middels een persoonlijk mentorschap.

De belangrijkste conclusies van het onderzoek luiden als volgt.

1. De onderzochte justitiële interventies blijken onvoldoende te helpen om het spijbelen van leerlingen tegen te gaan. Dat wil niet zeggen dat de interventies niet zinvol zijn en geen effecten teweeg brengen. ROOS, Basta en Ouders Present en Jeugdreclassering hebben een bredere doelstelling dan het tegengaan van ongeoorloofd schoolverzuim. Zij richten zich ook op het ondersteunen van de jongeren en de ouders bij respectievelijk het opgroeien en opvoeden. De voortijdige uitval uit de onderzochte programma's is beperkt en de geïnterviewde deelnemers zijn positief over deelname aan het programma.
2. Wanneer we de programmabeschrijvingen en de resultaten van het literatuuronderzoek naast elkaar leggen, dan kan verklaard worden waarom de onderzochte interventies niet werken. De werkzame elementen voor een effectieve interventie tegen schoolverzuim zijn namelijk maar in heel beperkte mate aanwezig in de onderzochte interventies. Zo richten de interventies zich voornamelijk op één 'factor' namelijk de jongere zelf en is er geen sprake van een intensieve op elkaar afgestemde samenwerking tussen gezin, school, gemeenschap en politie/justitie. Ook is er vaak al jaren sprake van verzuim zonder dat er eerder vanuit de preventieve subketen en vanuit de subketen 'hulpverlening' (effectieve) interventies zijn ingezet.
3. De effectiviteit van de justitiële interventies hangt in sterke mate af van de vraag of de juiste aanpak gerealiseerd is in de twee voorgaande subketens. Alleen onder deze voorwaarde wordt voorkomen dat de justitiële programma's het schoolverzuim van jongeren moeten aanpakken als het eigenlijk al te laat is. Doorontwikkeling van de bestaande justitiële interventies en ontwikkeling van nieuwe justitiële interventies dient daarom onder centrale regie te gebeuren. Centraal beleid moet er tevens voor zorgen dat de justitiële interventies goed op elkaar aansluiten wat betreft doelgroepomschrijving en zwaarte van de interventie. De doorontwikkeling en ontwikkeling van nieuwe interventies moet gebeuren op basis van de werkzame elementen die uit het literatuuronderzoek naar voren komen.